

CONCLUSIÓN

Cómpre salientar, en primeiro lugar, que o galego é a lingua habitual predominante en Galicia: a suma dos que o teñen como lingua exclusiva (38.7%) e os que o teñen como lingua preferente (29.9%) representa máis dos dous tercios da mostra (68.6%). O castelán, pola súa parte, é a lingua habitual exclusiva do 10.6% dos entrevistados e predominante do 20.8%.

En segundo lugar, como se desprende dos mesmos datos, hai que resaltar que a práctica monolingüe é, en Galicia, menos frecuente cá bilingüe, aínda que en ámbalas dúas hai unha marcada preferencia polo galego.

Como era de esperar, a distribución posta de manifesto nos datos anteriores non é homoxénea a través da idade, do tipo de hábitat, da clase social, dos estudos, etc. Tomando os datos máis negativos para o galego, correspondentes ós que teñen entre 16 e 25 anos residentes no medio urbano (que representan o 5.6% da mostra), atopámonos con que a práctica

habitual segue sendo a bilingüe (61.1%) aínda que cun forte predominio do castelán (50.7% fronte a 10.4%). En canto ós usos monolingües, hai un 35.3% que emprega habitualmente só castelán fronte a un 3.6% que utiliza só o galego. Tomando, en cambio, os datos máis positivos, os correspondentes ós maiores de 65 anos residentes nun medio rural (que representan o 9.7% da mostra), a práctica habitual é o monolingüismo en galego, que acada o 76.6%, porcentaxe á que habería que engadi-lo 18.3% que fala habitualmente máis galego ca castelán. Como é evidente, neste sector da poboación o castelán ten unha presenza moi reducida.

Entre estes dous extremos sitúanse os distintos subgrupos analizados. En liñas xerais, o uso do galego é maior nos entrevistados que o teñen como lingua inicial, nos de máis idade, no hábitat rural, nas clases socioeconómicas baixas e nos que teñen un menor nivel de estudos. Isto non quere dicir que o resto dos subgrupos non dispoñan do galego como parte do seu repertorio lingüístico. O xeral é, como xa dixemos, unha práctica bilingüe crecente con diversos graos de predominio dunha das linguas. Os usos bilingües (e o do castelán fronte ó galego) teñen unha maior presenza segundo nos movemos en hábitats máis urbanos, así como nas clases sociais e nos niveis de formación académica máis elevados, entre a poboación máis nova e os que teñen o castelán como lingua inicial. Probablemente neste proceso desempeña un importante papel o feito de que a lingua tradicionalmente favorecida na escolarización e no ámbito da cultura fose o castelán; ademais, a maior urbanización parece estar asociada cun incremento da presenza deste idioma, ó que parece apunta-la crecente castelanización das vilas.

Na evolución do uso destaca unha notoria mingua do monolingüismo en galego a medida que descendemos na escala interxeracional (de avós a pais e de pais a entrevistados). Este fenómeno leva consigo habitualmente un considerable incremento dos usos bilingües. Sen embargo, cabe salientar que ó relacionar lingua inicial e lingua habitual se aprecia, nos monolingües iniciais en castelán, unha tendencia a incorpora-lo galego como lingua habitual bastante máis acusada cá dos monolingües en galego a incorpora-lo castelán.

Os resultados da análise da lingua habitual por sectores son semellantes ós vistos para a totalidade de Galicia. Nos sectores máis urbanos, especialmente nas cidades da Coruña e Pontevedra (onde o castelán é a lingua máis habitual), apreciamos un descenso do emprego do galego que

contrasta coa súa gran presenza nos sectores predominantemente rurais. Esta distribución ten, como se ve, as mesmas características có conxunto do territorio, onde o galego perde puntos ó pasar do rural ó urbano.

Respecto dos usos escritos, o castelán é a lingua dominante, aínda que o emprego do galego é maior na escritura ca na lectura. Fronte á lingua de lectura, que a penas aparece condicionada pola lingua habitual dos entrevistados, no caso da escritura ocorre o contrario: canto máis galego se fala habitualmente maior é a porcentaxe daqueles que escriben nesta lingua. En calquera caso, máis da metade dos monolingües en galego escribe sempre en castelán. Por outra banda, escribir en galego aparece asociado á menor idade dos individuos, xa que son os máis novos os que en maior medida o utilizan; non debe esquecerse que os entrevistados deste grupo de idade son os que aprenderon galego na escola.

Polo que respecta á lingua falada na familia, os datos presentados poñen de manifesto unha notoria vitalidade da lingua galega neste ámbito, xa que é a que predomina con tódolos interlocutores. Sen embargo, obsérvase un descenso progresivo do uso do galego a medida que pasamos da lingua falada cos avós á lingua falada cos pais, cos irmáns, coa parella e especialmente cos fillos.

Entre os factores máis relacionados coa introducción do castelán na familia destaca, en primeiro lugar, a idade dos entrevistados. A poboación máis nova usa máis o castelán ca calquera das xeracións anteriores. Pero os comportamentos lingüísticos dos diferentes grupos de idade varían segundo o hábitat de residencia: a modo de exemplo, as medias dos menores de 26 anos que viven en vilas ou nalgunha das sete cidades galegas son favorables ó castelán (agás cando se dirixen ós seus avós). Nos que viven no rural, pola contra, sempre predomina o galego, sendo a presenza do castelán na rede familiar moi reducida. As vilas ocupan un espazo intermedio, cunha maior presenza do castelán que se incrementa aínda máis nas cidades.

Así pois, en liñas xerais, o comportamento lingüístico máis homoxéneo dentro da familia aparece no medio rural, na xente sen estudos, nos maiores de 65 anos, nas clases sociais baixa ou media-baixa, nos monolingües iniciais e, naturalmente, nos monolingües habituais. Aínda que o grao de retención lingüística entre os galegofalantes é moi elevado, hai indicios que fan pensar nunha tendencia á desgaleguización no seo das familias galegofalantes tradicionais.

En canto á lingua no ámbito escolar, vimos que algo máis dunha quinta parte da poboación (21.6%) recibiu ensino de lingua galega. Dada a recente implantación do galego no ensino, a práctica totalidade dese 21.6% son individuos menores de 30 anos. Por outro lado, un 6.5% da poboación asistiu a cursos desta lingua fóra da escola.

Os usos no ámbito escolar difiren de xeito importante dos que corresponden á lingua habitual maioritaria en Galicia, posto que neste ámbito as conductas se caracterizan por unha considerable castelanización: os monolingües habituais en galego tenden ó bilingüismo cando se encontran no ámbito escolar, mentres que os bilingües utilizan menos o galego do que o fan habitualmente.

Canto máis informal é a situación comunicativa na escola máis se utiliza o galego. O nivel de emprego desta lingua cos compañeiros no recreo é moi semellante, aínda que algo inferior, ó que atopamos como lingua habitual. Cando o falante interactúa con estes mesmos interlocutores na clase, o uso do castelán é algo maior, mentres que o nivel de uso cos profesores se caracteriza por unha importante presenza do castelán, só superado polo da lingua escrita.

Moi poucos individuos utilizan ou utilizaron o galego como lingua da escritura no ámbito escolar. Só na poboación de 16 a 25 anos atopamos un uso esporádico desta lingua, ó que pode axuda-la necesidade de demostrar competencia escrita nas materias de Lingua e Literatura galegas. Por outra banda, é posible que a conducta do reducido grupo de profesores que por propia iniciativa imparten as súas aulas en galego tamén incida en que os alumnos escollan esta lingua para a escrita. Cómpre ter en conta, ademais, que aqueles que máis utilizan o galego na escritura (e tamén cos profesores) son os que o aprenderon na escola.

As diferencias que caracterizaban a lingua habitual segundo o lugar de residencia mantéñense nos usos cos compañeiros, posiblemente debido á espontaneidade destas interaccións e á escolarización da maior parte dos alumnos no propio hábitat.

Respecto dos usos lingüísticos cos veciños, cos amigos, con grupos galego ou castelanfalantes, etc., ó considerármolo total da poboación, independentemente da súa lingua inicial ou habitual, existe unha variación importante nas distintas situacións, que oscila entre unha media de uso claramente favorable ó galego (3.62) nas interaccións cun grupo galegofalante ata un uso máis favorable ó castelán (2.09) con veciños de fóra de Galicia.

Existe, así mesmo, unha clara tendencia ó mantemento da lingua habitual, especialmente cando o interlocutor pertence ó círculo de amizades e coñecidos do entrevistado. En calquera caso, o predominio da lingua na que se fala habitualmente non impide que os castelanfalantes habituais incrementen o seu uso do galego en situacións de escasa formalidade (con veciños, con xente de confianza) e, ó mesmo tempo, os galegofalantes habituais incrementen o uso do castelán cando existe a posibilidade de que a comunicación non sexa efectiva porque o interlocutor non entenda ben o galego (xente de fóra de Galicia, etc.). Este último factor semella resultar máis decisivo para o cambio de lingua no grupo galegofalante có feito de que o interlocutor sexa castelanfalante. Finalmente, obsérvase unha tendencia lixeiramente maior ó cambio de código e á acomodación lingüística entre os castelanfalantes ca entre os galegofalantes habituais (*vid.* *cadro 6.1.3*). Esta acomodación incrementase no grupo de idade máis novo de monolingües habituais en castelán.

No relativo ós usos lingüísticos no ámbito do traballo, cómpre destaca-la elevada coincidencia entre a conducta lingüística habitual e a que se dá neste ámbito: o emprego do galego redúcese consonte é menor a idade, e o nivel de estudos e a clase social son máis baixos, así como co maior carácter urbano do hábitat. Non se pode afirmar, polo tanto, que o traballo favoreza en gran medida o cambio de lingua. Sen embargo, aprécianse certas tendencias que cómpre recoller, aínda que as diferencias non sexan moi importantes: as interaccións cos superiores e cos clientes (esta última só atinxe ós profesionais liberais) adoitan se-las que presentan un menor uso do galego, mentres que nas relacións cos compañeiros e cos empregados esta lingua vese máis favorecida.

Polo que respecta á influencia percibida polos propios entrevistados, só un 13.7% dos traballadores afirman que a lingua do traballo modificou nalgunha medida a súa lingua habitual. Non podemos constatar que a dirección desa influencia sexa máis pronunciada cara a unha lingua ou outra, xa que depende de numerosos factores. As porcentaxes a favor de cada un dos idiomas varían segundo o fan a lingua inicial e a habitual do entrevistado. O que si se aprecia é que a influencia tende a ser cara á lingua menos utilizada habitualmente.

Acerca dos usos lingüísticos nos establecementos comerciais, coas institucións administrativas e co médico, convén sinala-lo predominio xeneralizado do galego en calquera das interaccións consideradas,

aínda que cun importante descenso da media na interacción co médico, sobre todo co especialista. Tamén é menor o uso do galego na tenda non habitual, na que o grao de formalidade (igual ca co médico), é maior.

Nos cruzamentos con diferentes variables obsérvanse certas regularidades que convén destacar: no hábitat rural, así como nos grupos de máis idade e menor nivel de estudos, observamos un maior emprego do galego e tendencias de uso máis regulares e homoxéneas. Pola contra, consonte o hábitat perde os trazos propios do rural, a idade é menor e o nivel educativo máis alto, as medias resultan menos favorables ó galego e varían máis en función da situación comunicativa.

Dentro dunha tendencia xeral ó mantemento da lingua habitual, son salientables os resultados da interacción co médico: arredor da metade dos bilingües, que polo xeral empregan máis o galego, usan só ou máis o castelán. Son destacables, así mesmo, os resultados dos cruzamentos dos usos nas oficinas da Xunta e do concello. Estes revelan a existencia de cambios de lingua tanto no grupo de castelanfalantes (monolingües ou bilingües con predominio desta lingua) como de galegofalantes habituais (monolingües ou bilingües con predominio do galego), de xeito que os primeiros incrementan o seu uso do galego e os segundos o uso do castelán. As medias globais favorables ó galego indican unha maior galeguización por parte dos castelanfalantes habituais nestes contextos. Tal comportamento pode ser síntoma dunha crecente consciencia dos individuos de que o galego é lingua axeitada para o medio institucional.

Tentamos ata aquí dar unha visión de conxunto das condutas lingüísticas dos galegos en diferentes situacións comunicativas, na que tivemos en conta diversas variables de control -sociais e lingüísticas- que permitisen unha mellor comprensión daquelas. Ademais, este estudio serve como punto de arranque de futuras investigacións que afonden en temas xa tratados ou exploren novos campos ou puntos de vista (estudio de hábitats específicos, o cambio lingüístico nos inmigrantes no urbano, etc.), xa que aquí non esgotamo-las posibilidades de achegamento ós usos lingüísticos en Galicia.

Esperamos que este estudio sirva, xunto co da competencia e lingua inicial (xa aparecido) e o das actitudes e prexuizos lingüísticos (en elaboración), para coñecer mellor a nosa realidade lingüística.